

BAUSMĖS INDIVIDUALIZAVIMO TEISINĖS PROBLEMOS (2008)

Pagrindas: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. sausio 12 d. nutarimu Nr. 12 patvirtinto Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimo 2005–2006 metų priemonių planas.

MOKSLO DARBŲ
SAVADAS

Tyrėjų grupė: Antanas Dapšys, Jonas Misiūnas, Albertas Čaplinskas

Viena iš esminių bausmės efektyvumo sąlygų yra jos teisingumas. Įstatymu nustatyta bausmė turi būti adekvati (proporcinga) nusikalstamos veikos pavojingumui ir teisingai individualizuota atsižvelgiant į padarytos konkrečios veikos pobūdį, jos pavojingumo laipsnį, taip pat šią veiką padariusio asmens kaltę, atsakomybę lengvinančias ar sunkinančias bei kitas aplinkybes. Kaip rodo kriminologiniai tyrimai, neteisingos, pavyzdžiui, akivaizdžiai per griežtos ar per švelnios bausmės neretai veda prie priešingų, nei siekiama, rezultatų – nusikaltimų recidyvo, baudžiamojo įstatymo devalvacijos.

Siekiant sistemaiškai įvertinti teismų praktikoje pasitaikančias problemas, susijusias su BK normų taikymu individualizuojant bausmes, 2006 metais Teisės institute šio darbo autorių buvo atliktas tyrimas „Teismų praktika individualizuojant bausmes ir Baudžiamojo kodekso sankcijų tobulinimo problema“. Pagal tyrimo rezultatus ir parengtas šis leidinys. Jame apibendrinami minėto tyrimo metu atliktos analizės rezultatai, aptariamos problemos, su kuriomis susiduria teismai individualizuodami bausmes pagal BK nustatytas sankcijas ir pateikiami pasiūlymai dėl kai kurių normų tobulinimo tikslingumo.

Pagrindinis dėmesys darbe skiriamas: 1) problemų, su kuriomis susiduria teismai, taikydami BK normas ir skirdami bei individualizuodami bausmes, nustatymui; 2) šių problemų diferencijavimui, t. y. įvertinimui kurios iš jų yra susijusios su atitinkamų BK normų bei sankcijų trūkumais (neadekvatumu veikų pavojingumui ar kitokio pobūdžio nedarna) ir kurias iš tokių problemų lemia BK normų praktinio taikymo klaidos bei kiti subjektyvūs ir objektyvūs veiksniai (poreikio keisti ar kitaip tobulinti BK normas įvertinimas); 3) atskirų baudžiamojo įstatymo normų bei sankcijų tobulinimo tikslingumo ir galimybių įvertinimui BK bendrosios ir specialiosios dalies normų sisteminės darnos požiūriu bei atitinkamų pasiūlymų parengimui.

Darbe panaudoti statistiniai duomenys apie Lietuvos teismų paskirtas bausmes nuteistiesiems 2003–2005 metais, išanalizuotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004–2005 metų bei iš dalies 2006 metų kasacinės nutartys, kuriomis buvo keičiamos (švelninamos ar griežtinamos) žemesnių pakopų teismų paskirtos bausmės dėl neteisingo baudžiamųjų įstatymų normų pritaikymo, taip pat apibendrinti ir įvertinti bausmės individualizavimo požiūriu apygardų teismų nuosprendžiai ir nutartys, priimti 2003–2005 m. laikotarpiu bei pasiremta teismų praktikos apibendrinimais ir kai kuria kita medžiaga.

Svarbus vaidmuo identifikuojant aktualias problemas, su kuriomis susiduria teismai, taikydami Baudžiamojo kodekso normas, reglamentuojančias bausmes bei kitas poveikio priemones ir jų skyrimą, tenka įvairių teismų teisėjams, atsakiusiems iš šio tyrimo metu atliktos ekspertinės apklausos anketą ir pareiškusiems savo nuomonę bei pateikusiems pasiūlymų dėl įstatymo normų ir teismų praktikos tobulinimo.

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais teigiama, kad dauguma BK sankcijas ir jų taikymą reglamentuojančių normų yra pakankamai adekvačios nusikalstamų veikų pavojingumui ir iš esmės atitinka šiuolaikines bausmių politikos tendencijas. Tačiau bausmių diferencijavimo ir individualizavimo problema tebėra labai aktuali. Nors Lietuvoje teismams BK yra palikta palyginti nemažai laisvės bausmėms individualizuoti, tačiau vis tik atpildo (įkalinant) principui teikiama pirmenybė prieš laisvės atėmimo subsidiarumo taisyklę ir bausmės specialiosios (individualiosios) prevencijos tikslus. Todėl bausmių diferencijavimo ir jų individualizavimo praktikos tobulinimas ir ypač nuteistųjų realia laisvės atėmimo bausme lygio mažinimas Lietuvoje išlieka aktuali ir svarbiu valstybės baudžiamosios politikos uždaviniu.